

LUDVIG HOLBERG
**DEN
STUNDESLØSE**

SKOLEMATERIELL

Kort om handlingen _____	Side 2
Hva betyr den stundesløse? _____	Side 3
Den kloke og kløktige Pernille _____	Side 3
Hvem var Ludvig Holberg _____	Side 5
Komedie som sjanger _____	Side 6
Etter forestillingen _____	Side 8

Wilhelm Marstrand, "Vielgeschrey's hardships". Public domain, via Wikimedia Commons

KORT OM HANDLINGEN

Handlingen i «Den Stundesløse» foregår i huset til forretningsmannen Vielgeschrey og hans datter Leonora.

Magdelone er husholderske hos Vielgeschrey, og Pernille er hans stuepike og gode hjelper. Samtidig er hun også en dyktig støttespiller for de utgifte Leonora og Magdelone.

Både Leander og Peder Eriksen, sønn av bokholder Erik Madsen, er forelsket i Leonora. Leander har god hjelp av sin venn Oldfux.

Vi møter også Vielgeschreys bror Leonard, samt Vielgeschreys tre skrivere eller sekretærer Lars, Jens og Kristen.

Du kan lese mer om forestillingen på dns.no/forestillinger/den-stundeslose/

HVA BETYR DEN STUNDESLØSE

Stundesløs er den som ikke har "stunder", og har så mye å gjøre at han eller hun ikke rekker å gjøre noe ting. Det er vel flere som kan kjenne seg igjen i det? Alltid er det noe vi skulle gjort først, og det vil si før det man altså egentlig skulle gjøre. Den stundesløse hovedpersonen Vielgeschrey er en travel type, som begraver seg i bagateller og sin egen viktighet. Kort fortalt er han en mann som stresser uten å få gjort noe som helst.

Oppgave 1 Refleksjonsoppgave: Har du opplevd situasjoner eller dager der du har vært «stundesløs» og følt at det mer du gjør det mindre har du fått gjort?

Er temaet like aktuelt i 2025 som i 1725 da stykket første gang ble spilt? Eller har noe endret seg på 300 år?

DEN KLOKE OG KLØKTIGE PERNILLE

Pernille er en listig tjenestepike som spiller en sentral rolle i å hjelpe Leonora og Leander med å overvinne hindringene som Vielgeschrey setter opp. Hun er kjent for sin kløkt og evne til å manipulere situasjoner til sin fordel.

Det er også hun som starter forestillinger, og på neste side kan du lese introen hun gir oss publikum før forestilling starter.

Oppgave 2 Refleksjonsoppgave: Hva betyr det å være kløktig? Hva tenker du om Pernille etter å ha lest manuset og det første møtet med karakteren?

Utdrag manus «Den Stundesløse» på Den Nationale Scene vinteren 2025

FØRSTE AKT

SCENE 1

PERNILLE

«Det skrives så mange komedier her i verden, men det er ingen som skriver om en stundesløs». Slik begynner Holberg sin komedie tilbake i 1723, men i dag er det sikkert ikke mange av dere som har peiling på hva «en stundesløs» i det hele tatt betyr.

En «stund» betyr «et lite stykke tid», en «stundesløs» er altså én som ikke har tid, ikke engang et lite stykke tid. Én som konstant er rastløs, som aldri finner ro, én som er redd for pauser, for stillhet. En slik person er avhengig av følelsen av å ha det travelt og har vanskelig for å konsentrere seg. Må hele tiden holde på med noe. Hele tiden må vi sjekke den lille tingesten, ikke sant. Vi bruker 8,5 år av vår levetid på mobilen. 8,5 år. Kanskje vi sammen skal klare å ikke kikke på den i en hel time nå frem til pausen ...

Hvis noen ville skrive en komedie om en stundesløs, kunne jeg levere helt ypperlig råmateriale fra min herre, Hr. Vielgeschrey. Det finnes en sverm av slike stundesløse, rastløse mennesker rundt omkring, som støyer og kaver for slett ingenting. Jeg husker for noen år siden da jeg tjente hos en landsdommer, og så var jeg på reise med fru hans, og vi tok inn hos en kone som tok meget pent imot oss, men som altså viste seg å være stundesløs. Først fór hun gjennom stuen, så forsvant hun ned i kjelleren, så klatret hun i hyllene, så krøp hun under bordet. Snart kjeklet hun med tjenestepikene, og snart med tjenesteguttene. Min frue og jeg ba henne minst ti ganger om ikke å gjøre så mye ståhei for vår skyld, vi skulle jo bare ha et stykke smørbrød. Men denne konen hun tørket svetten minst ti ganger og ba oss ha tålmodighet en halv times tid. Men endelig kom da maten på bordet, og vi hadde jo ventet i det minste å finne en postei som første rett. Men alt det disse viderverdighetene skrumpet inn til var en klumpete melgrøt og åtte hardkokte egg. Skjønt det var da alltid noe. Hadde herren min, Hr. Vielgeschrey, med alt sitt kav og mas i det minste kunnet legge et egg, så hadde det jo vært en slags mening i galskapen. Eller hadde han holdt på slik han gjør for å herde sitt legeme, så hadde det jo enda vært godt for noe. Ja, det fortelles om en gammel professor at han bar ved fra kjelleren og opp til kammerset, og ned i kjelleren igjen, og opp til kammerset, og ned i kjelleren, og opp og ned og opp og ned, og sånn holdt han på helt til han var så svett at han slapp å fyre. Men herren min arbeider med ingenting. Det er ingenting, og det blir ingenting. Det er bare én her i huset han roser for flid og flittighet, og det er meg. Enda det er ingen som gjør mindre nytte for seg enn meg her i huset, men jeg får det til å se ut som jeg er travelt opptatt.

Her forleden, vet du, spurte en mann min herre hvor mange folk han hadde ansatt i huset, og da svarte han: Kun en, og det er Pernille. For Pernille er min stuepike, min kokkepике, min kammertjener, min sekretær, min husholderske og min kone. Særlig det siste er blank løgn!

(...)

HVEM VAR LUDVIG HOLBERG?

Holberg blir født i 1684 i Bergen, som på dette tidspunktet er den nest største byen i Danmark-Norge. Holbergs foreldre dør mens han er et barn. Som 17-åring reiser han til København for å studere ved universitetet. Universitetet blir sentralt i Holbergs liv. Han blir professor i tre fag: metafysikk, latin og historie.

Som ung mann reiser også Holberg rundt i Europa. Siden han ikke har så mange penger, reiser han ofte til fots. Holberg viser seg å være en flittig og dyktig i forretninger. I mange år forvalter han Universitetets økonomi og eiendommer med stor suksess og han ender opp som rik godseier og baron.

Holbergs forfatterskap

Holberg skriver 33 komedier, men disse utgjør kun en liten andel av hans rike forfatterskap. Holberg skriver innen ulike sjangre, blant annet om tema som filosofi, historie, teologi, juss, økonomi og naturvitenskap. Hans bidrag til litteraturen i Skandinavia er av stor betydning, og han er en sentral bidragsyter i å etablere sjangre som er viktige også i dag. Ikke bare komedien, men også hans Moralske tanker og Epistler (brev) som legger grunnlaget for moderne essayskrivning. Det er Holberg som definerer essayet som en nysgjerrig spørrende, undersøkende og argumenterende refleksjon over et emne.

Holberg kan faktisk også regnes som en tidlig science fiction-forfatter. I 1741 skriver den satiriske romanen «Niels Klims underjordiske Rejse». Det handler om en ung norskstudent som reiser til jordens indre. I merkelige fremtidsvisjoner utforsker romanen forskjellige planeter og samfunn som eksisterer der.

Holberg og opplysningstiden

Holbergs liv og forfatterskap utfolder seg innenfor den kultur – og litteraturhistoriske epoken som kalles opplysningstiden. Holberg er en ledende

skikkelser i datidens kulturelle liv og utvikling.

Opplysningsprosjektet betyr at samfunnet og vitenskapene løsrives fra en religiøs virkelighetsforklaring. Utgangspunktet for opplysningstidens tenkere er at alle mennesker har forstand og fornuft, og at vi ved å bruke fornuften fremfor å falle tilbake på fordommer og nedarvede forestillinger kan skape et bedre samfunn. Det blir et søkelys på vitenskapelige studier, hvor man argumenterer ut fra rasjonelle perspektiver.

Det er lett å tenke at denne utviklingen betyr at man oppgir kristendommen, men flere teologer argumenterer for at rasjonell tenkning og kristendom er forent. De fastholder at Gud er verdens skaper, men at Gud etter å ha skapt verden trakk seg tilbake og overlot å innrette verden til menneskene. Selv om Holberg regnes som en opplysningsmann, så betviler han ikke Guds eksistens og det finnes ikke direkte religionskritikk i hans verker.

Oppgaver som gjerne kan løses i grupper

Oppgave 3 Gi en oversikt over Ludvig Holbergs liv og forfatterskap. Lag en tidslinje og sett inn andre viktige historiske hendelser som skjedde årene han levde (1684 – 1754).

Oppgave 4 Kan du finne kilder som kan si noe om hvordan Bergen så ut i 1684 da Holberg ble født?

KOMEDIE SOM SJANGER

Komedien og tragedien er to hovensjangre innenfor dramaet.

Holberg grunnlegger og definerer komedietradisjonen i Skandinavia. For Holberg var komedien aldri ment som ren underholdning, de skulle også være med på å utdanne og bygge moral hos tilskueren.

Holdberg skriver selv: «Hvad komedier angår, da kan man sige, at ingen krafivere skrivemåde er oppfunden til at moralisere på».

Holdbergs komedier skal nemlig underholde og fremkalle latter ved å vise frem menneskene svakhet og idioti. Gjennom dette får komedien en oppdragende og moraliserende funksjon.

Holbergs er inspirert av den franske dramatikerens Molières moderne tolkning av klassiske greske og romerske komedier. Han er også påvirket av italiensk *comedia dell'arte*, som kjennetegnes ved at personene i stykket er faste typer. Skikkelsene vi møter er ikke nyanserte og komplekse individer. De er mer karikerte og representerer en egenskap eller en personlighetstype.

Holbergs komedier følger prinsipper beskrevet av den antikke filosofen Aristoteles:

Første prinsipp er tidens, stedets og handlingens enheter. Handlingen skap foregå over en dag, på ett sted, med kun en fortelling.

Andre prinsipp er at komedien skal bestå av fem akter. I første akt presenteres hovedperson og temaet for stykket. I andre akt oppstår konflikten, hvor motsetningen mellom personene utvikler seg. I tredje akt stiger spenningen, og konflikten ser ut som den ikke kan løses og det oppstår en krise. I fjerde akt skjer de en vending – peripeti, som blir avgjørende for konflikten løsning. I femte akt løses konflikten, og alt stabiliserer seg.

Holbergs komedier er karakterkomedier, som betyr at vi får se nærmere på forskjellige karaktertrekk som er negative og komiske. Hovedpersonene kan være dumme, snobbete, late eller rastløse, og deres uheldige karaktertrekk utløser et kaos. Underveis i komedien innser hovedpersonen de negative sidene ved sin egen oppførsel, og i den avsluttende femte akten får vi en løsning. Den sunde fornuften og gamle samfunnsordenen seirer.

I Holbergs komedier er det ufornuften som er lattervekkende. På den måte oppfyller Holberg kravet om å både være belærende og underholdende.

Oppgave 5 Karakterkomedie

Nasjonal digital læringsarena (NDLA) har laget en sammenligning av Førstegangstjenesten (NRK) og «Den Stundesløse», og skriver innledningsvis at Herman Flesvig og Ludvig Holberg har en ting felles: De ønsker å få oss til å le ved å lage karakterkomedier. Oppgaven går ut på å se Førstegangstjenesten, lese et utdrag fra «Den stundesløse» og sette opp deres egen moderniserte versjon av Holbergs skuespill.

Lenke til oppgavene: https://ndla.no/r/norsk-sf-vg2/forstegangstjenesten-og--den-stundeslose*-to-karakterkomedier/41b0280ad2

ETTER FORESTILLINGEN

Gå sammen to og to, for så å dele med klassen.

Oppgave 6 Prøv å gi et kort handlingsreferat uten å tolke. Hvem, hva, hvor er et godt redskap.

Oppgave 7 Hva likte dere med forestillingen? Det beste, det morsomste, det merkeligste, det dårligste, det mest rørende, gjenkjennelige? Begrunn deres meninger.

Oppgave 8 Studere forhåndsomtaler av oppsetningen, intervju med medvirkende osv., og sammenligne dette med dine egne inntrykk av den.

Scenografi er kulisser og annet du ser på scenen som ikke er skuespillere. Noen ganger illustrerer scenografien miljøet scenen utspiller seg i slik som utendørs på en benk eller i en stue. Scenografien kan være realistisk med riktige møbler, vinduer og vegger, andre ganger mer abstrakt med bare enkle elementer. Hvordan var scenografien i denne forestillingen?

Oppgave 9 Si noe om forestillingens formgrep: scenografien og scenerom, lys, kostymer og spillestil?

Oppgave 10 Gi et eksempel på hvordan scenografien markerte skifte av tid og sted i forestillingen.

EKSTRA

Oppgave 11 Skriv en eller flere sider i dagboken til Leonora. Dette kan for eksempel være fra den dagen hun frykter å bli gift med Erik Madsen, men håper på Leander.

Oppgave 12 Lag et intervju med Vielgeschrey.

Oppgave 13 Hvordan går det med en eller flere av personene etter teppefall (forestillingen er slutt)?